

LBRIS

We know
books

Christopher Lasch

**REVOLTA ELITELOR ȘI
TRĂDAREA DEMOCRAȚIEI**

traducere din limba engleză de Andrei Bereschi

Alexandria
Publishing House

prietenii și să le-o citești cu voce tare.” – stelar *Booklist*
 „Această contribuție postumă ne face să resimțim încă și mai puternic pierderea lui Christopher Lasch. El avea capacitatea reală de a spune adevărul, de a vorbi clar cu subtilitate și de a provoca gândirea complezentă în care atât de mulți americani privilegiați cad cu o neabătută regularitate. Aceasta este o carte importantă și tulburătoare, chiar dacă nu ești de acord cu ea.” – Leon Botstein

Cuprins

Mulțumiri	7
1. Introducere. Răul de democrație.....	9

Partea I

I. Intensificarea Diviziunilor Sociale	31
2. Revolta elitelor	31
3. Oportunitate pe Pământul Făgăduinței Mobilitate socială sau democratizare a competenței?	59
4. Merită să supraviețuiască democrația?	91
5. Comunitarism sau populism? Etica compasiunii și etica respectului.....	105

Partea a II-a

II. Discursul democratic în declin.....	131
6. Conversația și artele civice	131
7. Politicile rasiale din New York: atacul asupra standardelor comune	145
8. Școlile de stat: <i>Horace Mann și asaltul asupra imaginației</i>	159
9. Arta pierdută a dezbaterii	179
10. Pseudo-radicalismul academic: șarada „subversiunii ”	197

Partea a III-a

III. Întunecata noapte a sufletului.....	217
11. Abolirea rușinii.....	217
12. Philip Rieff și religia culturii.....	235

13. Sufletul omului în secularism	255
Bibliografie.....	289
Index.....	309

New York”, în *Tikkun*; „Conversația și artele civice”, în *Pittsburgh History*; „Arta pierdută a polemicii”, în *Gannett Center Journal*; „Merită democrația să supraviețuiască?” și „Pseudo-radicalismul academic”, în *Salmagundi*. Toate aceste piese au fost revizuite *in extenso*. Pentru că au apărut, în cea mai mare parte, în reviste de opinie mai degrabă obscure, cred că cei mai mulți cititori nu sunt familiarizați cu ele.

UNU

Introducere

Răul de democrație

Cea mai mare parte a studiilor mele recente revin, într-un fel sau altul, la chestiunea dacă democrația are un viitor. Cred că un mare număr de oameni își pun aceeași întrebare. Americanii sunt astăzi mult mai puțin încrezători cu privire la viitor decât obișnuiau să fie, și nu, fără bune temeiuri. Declinul fabricilor și, în consecință, pierderea de locuri de muncă; comprimarea clasei de mijloc; creșterea numărului săracilor; creșterea ratei criminalității; înflorirea traficului de droguri; decăderea orașelor – veștile proaste continuă. Nimeni nu are o soluție plauzibilă la aceste probleme fără dezlegare, iar cea mai mare parte din ceea ce trece drept discuție politică nici măcar nu le ia în seamă. Bătăliile ideologice grandioase sunt duse asupra unor chestiuni periferice. Elitele, cele care definesc problemele, au pierdut contactul cu poporul (vezi capitolul 2, „Revolta elitelor”). Caracterul artificial, nereal, al politicilor noastre reflectă insularizarea lor față de viața în comun împreună cu convingerea secretă că problemele reale sunt nerezolvabile.

Mirarea lui George Bush, atunci când a văzut pentru întâia oară un aparat de scanare electronică la o casă a unui supermarket, a revelat, ca într-o străfulgerare, hăul

ce se cascadează între clasele privilegiate și restul națiunii. Întotdeauna a existat o clasă privilegiată, chiar și în America, dar niciodată nu a fost atât de periculos de izolată de cei din jurul ei. În secolul al XIX-lea, familiile bogate erau, în mod tipic, deja stabilite, deseori de câteva generații, într-un anumit loc. Într-o națiune de itineranți, stabilitatea rezidenței a oferit o anumită continuitate. Vechile familii erau recognoscibile ca atare, mai ales în vechile orașe cu ieșire la mare, numai în virtutea faptului că, rezistând obiceiului migrator, s-au înrădăcinat acolo. Insistența lor cu privire la caracterul sfânt al proprietății private era calificată de principiul că drepturile de proprietate nu erau nici absolute, nici necondiționate. Bogăția era înțeleasă ca colportând obligații civice. Biblioteci, muzee, parcuri, orchestre, universități, spitale și alte facilități civice se conformau, precum atâtea alte monumente, generozității clasei superioare.

Fără îndoială, această generozitate avea o latură egoistă: ea făcea reclamă statutului de baron al celor bogați, atrăgea noi industrii și contribuia la promovarea orașului în competiție cu orașele rivale. Promovarea civică ducea la afaceri bune într-o epocă de competiție intensă între orașe, fiecare aspirând la întâietate. Ceea ce conta, cu toate acestea, era faptul că filantropia implica elitele în viețile vecinilor lor și în cele ale generațiilor viitoare. Tentația recluziunii într-o lume proprie exclusivistă era contrabalansată de o conștiință remanentă, care a supraviețuit în unele cercuri chiar și în fața scandalooasei indulgențe față de sine din „Epoca poleită”¹, a faptului că „toți

1. *Gilded age*, Epoca poleită sau epoca aurită, reprezintă, în istoria americană, anii de progres și reconstrucție care au urmat războiului civil. Este cuprinsă convențional între anii

au obținut beneficii de la înaintașii lor”, după formula lui Horace Mann, din 1847, și că „toți sunt constrânși, ca, printr-un jurământ, să transmită acele beneficii, chiar într-o stare îmbunătățită, posterității”. Numai „o ființă izolată și solitară, neavând relații cu comunitatea din jurul său”, ar putea subscrie la „aroganta doctrină a proprietății absolute”, potrivit lui Mann, care vorbea nu doar avându-se pe sine în vedere, ci în numele unei opinii larg răspândite în vechile orașe, în mare parte din Noua Anglie și din dependențele culturale ale Noii Anglii din vechiul Nord-Vest.

Din cauza declinului vechiului capital și al eticii responsabilității civice a vechiului capital, atașamentul față de localitatea de reședință și față de regiune este întristător de atenuat astăzi. Mobilitatea capitalului și emergența pieței globale contribuie la același efect. Noile elite, care includ nu doar manageri corporatiști, ci toate acele profesii care produc și manipulează informația – sângele vital al pieței globale – sunt mult mai cosmopolite sau, cel puțin, mult mai migratoare și nesedentare decât predecesoarele. În aceste zile, dezvoltarea în afaceri sau în profesii impune dorința de a urma sunetul de sirenă al oportunității oriunde ar duce el. Cei care stau acasă renunță la șansa mobilității pe verticală. Succesul nu a mai fost niciodată atât de strâns asociat mobilității, un concept care a apărut doar marginal în definiția oportunității dată de secolul al XIX-lea (capitolul 3, „Oportunitate pe Tărâmul Făgăduinței”). Preeminența sa în secolul XX

1965 și 1901. Corespunde aproximativ cu ceea ce în Europa numim la *Belle Epoque*. [Notele numerotate din finalul paginii aparțin traducătorului și editorului. Notele autorului se află la sfârșitul eseului și sunt ordonate alfabetic].

este în ea însăși un indicator important al eroziunii idealului democratic, care nu mai configurează o nediferențiată egalitate de statut, ci, preponderent, promovarea selectivă a non-elitelor în clasa profesional-managerială.

Oamenii ambițioși înțeleg, în acest caz, că stilul de viață migrator nu reprezintă decât prețul succesului. Și este un preț pe care îl plătesc bucuroși, asociind ideea de acasă cu vecini și rude intruzive, cu bârfe idioate și cu convenții ipocrite. Noile elite duc o revoltă împotriva „Americii de mijloc”, așa cum și-o reprezintă: o națiune înapoiată tehnologic, reacționară politic, represivă în moralitatea ei sexuală, simplistă în gusturi, mulțumită de sine și blazată, plicticoasă și conformistă. Cei care tânjesc să facă parte din noua aristocrație a creierelor tind să se adune pe coaste, întorcându-și spatele uscatului și cultivând legături cu piața internațională în ceea ce privește mișcarea rapidă a banilor, stil, modă și cultură populară. Este chiar o întrebare dacă se mai consideră, în cele din urmă, americani. Oricum, cu siguranță, patriotismul nu se mai situează foarte sus în ierarhia lor de virtuți. „Multiculturalismul”, pe de altă parte, le vine ca turnat, trezind imaginea călduță a unui bazar global în care bucătăriile exotice, îmbrăcămintea exotică, muzica exotică, obiceiurile tribale exotice pot fi degustate nediscriminat, fără întrebări și fără angajamente. Noile elite sunt acasă doar făcând naveta, pe drum către o conferință de nivel înalt, la deschiderea festivă a unei noi francize, la un festival internațional de film sau către un resort turistic nedescoperit. Viziunea lor asupra lumii este cea a unui turist – o perspectivă care e puțin probabil să încurajeze o devoțiune pasionată pentru democrație.

În *Adevăratul și unicul Rai*², am încercat să recuperez o tradiție a gândirii democratice – numiți-o populistă, în lipsa unui termen mai bun – care a căzut în desuetudine. Unul dintre recenzenți m-a surprins, plângându-se de faptul că volumul nu are nimic de spus despre democrație (o neînțelegere pe care cred că am pus-o la punct în capitoul 4, „Merită democrația să supraviețuiască?”). Faptul că a putut să rateze, în asemenea manieră, ideea cărții, ne spune ceva despre climatul cultural actual. Arată de câtă confuzie suferim în ceea ce privește sensul democrației, cât de mult ne-am abătut de la premisele pe care a fost întemeiată această țară. Cuvântul „democrație” a ajuns, astăzi, să servească doar ca o descriere a statului terapeutic. Când vorbim acum despre democrație, ne referim de cele mai multe ori la democratizarea „stimei de sine”. Cuvintele la modă – diversitate, compasiune, demarginalizare, drepturi – exprimă trista speranță că diviziunile adânci din societatea americană pot fi acoperite prin bune intenții și discurs aseptice. Suntem chemați să recunoaștem că toate minoritățile sunt îndreptățite la respect nu în virtutea realizărilor lor, ci în virtutea suferințelor lor trecute. Privirea cu compasiune, ni se spune, le va edifica propria percepție despre sine; alungarea epitetelor rasiste și a altor forme de discurs al urii va face minuni pentru sentimentul lor moral. Dar, în preocuparea noastră pentru cuvinte, am pierdut din

2. *The True and Only Heaven*, lucrare publicată de Christopher Lasch, în 1991. E o investigație istorică asupra opoziției la ideea de progres care merge de la Rousseau și Montesquieu până la Max Weber și G. D. H. Cole. El găsește în acești autori bazele unei culturi a egalitarismului și hărniciei care ar defini partea de jos a clasei mijlocii.

vedere realitățile dure care nu pot fi înmuiate doar prin flatarea imaginii de sine a oamenilor. Cu ce le folosește rezidenților din Bronxul de Sud impunerea codurilor discursive ale universităților de elită?

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, cei mai mulți oameni care s-au gândit la chestiunea aceasta au presupus că democrația trebuie să se bazeze pe o distribuție largă a proprietății. Ei au înțeles că bogăția și sărăcia extremă ar fi fatale experimentului democratic. Teama lor de mulțimea dezlănțuită (gloata), uneori greșit interpretată ca neîncredere aristocratică, se baza pe observația că o clasă muncitoare degradată, în același timp servilă și resentimentară, era lipsită de calitățile mentale și de caracter esențiale cetățeniei democratice. Comportamentele democratice, credeau ei – încrederea de sine, responsabilitatea, inițiativa –, ar fi dobândite cel mai bine în practica unui comerț sau în managementul unei mici proprietăți de afaceri. O „competență”, așa cum au numit-o ei, se referea atât la proprietatea însăși, cât și la inteligența și efortul cerute de managementul acesteia. Așadar devenise evident că democrația funcționa cel mai bine atunci când proprietatea era distribuită cât mai larg posibil între cetățeni.

Acest punct de vedere poate fi afirmat în termeni mult mai generali: democrația funcționează cel mai bine atunci când bărbații și femeile fac lucruri pentru ei înșiși cu ajutorul prietenilor și al vecinilor, în loc de a depinde de stat. Ideea nu e că democrația ar trebui echivalată cu individualismul tare. Bazarea pe sine nu înseamnă suficiență de sine. Comunitățile care se autoguvernează, și nu indivizii, sunt unitățile de bază ale societății democratice, după cum voi argumenta în capitolele: 5

(„Populism sau Comunitarism?”), 6 („Conversația și artele civice”) și 7 („Politici rasiale în New York”). Tocmai declinul acestor comunități, mai mult decât orice, pune întrebarea asupra viitorului democrației. *Shopping mallurile* din suburbii nu reprezintă un substitut pentru vecinătăți. Oraș după oraș, același model de dezvoltare a fost repetat cu aceleași rezultate descurajatoare. Migrarea populației spre suburbii, urmată de cea a industriei și a locurilor de muncă, ne-au lăsat orașele falimentare. Pe măsură ce baza de impozitare seacă, serviciile publice și amenajările publice dispar. Încercări de a revitaliza orașul prin construirea de săli de conferințe și facilități sportive, proiectate pentru a atrage turiști mai degrabă, a accentuat contrastul dintre bogăție și sărăcie. Orașul devine un bazar, însă marfa de lux expusă în magazinele, hotelurile și restaurantele sale sunt dincolo de posibilitățile majorității rezidenților. Unii dintre rezidenți recurg la infracționalitate ca la unica poartă de acces către poleita lume căreia i se face în mod seducător reclamă drept „visul american”. Cei cu aspirații mai modeste, între timp, sunt alungați de chirii mari, de crearea cartierelor selecte și de proastele politici menite să rupă vecinătățile etnice care se presupune că ar sta în calea integrării rasiale.

Populismul, așa cum îl înțeleg, nu a fost niciodată o ideologie exclusiv agrară. El a proiectat o națiune nu doar a fermierilor, ci și a artizanilor, și a comercianților. Nici nu s-a opus implacabil urbanizării. În cei cincizeci de ani ce au precedat Primul Război Mondial, dezvoltarea rapidă a orașelor, influxul imigranților și instituționalizarea muncii salarizate s-au înfățișat democrației ca o provocare formidabilă, însă reformiștii urbani, precum

Jane Addams, Frederic C. Howe și Mary Parker Follett, erau încrezători că instituțiile democratice puteau fi adaptate noilor condiții ale vieții urbane. Howe a prins esența așa-numitei mișcări progresive atunci când s-a referit la oraș ca la „speranța democrației”. Părea că vecinătățile urbane recreau condițiile vieții de mic oraș cu care democrația fusese asociată în secolul al XIX-lea. Orașul a înfiat noi forme de asociere legitime, mai ales uniunea sindicală împreună cu un spirit civic vivace.

Conflictul dintre urban și rural, exploatat de către demagogii nativiști, care au descris orașul ca o scufundare în nedreptate, era, în cea mai mare parte, iluzoriu. Cele mai bune minți au înțeles întotdeauna că urbanul și ruralul sunt complementare, și că un echilibru sănătos între ele este o precondiție importantă pentru o societate bună. Numai atunci când orașul a devenit megalopolis, după al Doilea Război Mondial, s-a stricat acest echilibru. Distincția însăși dintre urban și rural a devenit fără sens atunci când forma dominantă de locuire nu a mai fost urbană sau rurală și nici o sinteză a lor, ci un conglomerat întins, amorf, fără granițe bine identificabile, fără spațiu public sau identitate civică. Robert Fishman a argumentat convingător că noul model nu mai poate fi descris, în mod adecvat, ca suburban, de vreme ce suburbia, anterior, o anexă rezidențială a orașului, a preluat acum majoritatea funcțiilor orașului. Orașele mențin încă o importanță reziduală, în calitate de sediu al marilor firme de avocatură, de agenții de publicitate, firme de *entertainment* și muzee, iar vecinătățile clasei de mijloc, care au susținut o cultură civică viguroasă, dispar foarte rapid. Aproape niște rămășițe, orașele noastre sunt din ce în ce mai polarizate; profesioniștii din partea superi-

oară a clasei de mijloc împreună cu muncitorii din segmentul de servicii, care produc pentru propriile nevoi, își mențin o poziție precară în districtele cu chirii mari și se baricadează împotriva sărăciei și a criminalității care amenință să îi înconjoare.

Nimic dintre toate acestea nu reprezintă un semn bun pentru democrație, dar tabloul devine și mai întunecos dacă luăm în considerare deteriorarea dezbaterii publice. Democrația reclamă un schimb viguros de idei și opinii. Ideile, la fel ca proprietatea, trebuie să fie distribuite cât mai larg posibil. Cu toate acestea, „cei buni”, elitele, așa cum se consideră ei înșiși, au fost întotdeauna sceptici cu privire la capacitatea cetățenilor obișnuiți de a înțelege chestiuni complexe și de a face judecăți critice. Dezbaterea democratică, din punctul lor de vedere, degenerază mult prea ușor într-un meci de strigăte, în care vocea rațiunii se face rareori auzită. Horace Mann, înțelept în atâtea alte privințe, nu a înțeles că disputa politică și religioasă este în ea însăși educativă și, în consecință, a încercat să excludă problematica polemică din școlile de stat (capitolul 8, „Școlile de stat”). Preocuparea lui de a evita certuri sectare este de înțeles, numai că a lăsat o moștenire care ar putea explica calitatea insipidă, indiferentă și plictisitoare a educației publice de astăzi.

Jurnalismul american a fost format într-un fel de influența unor rezerve similare cu privire la puterea de raționare a oamenilor obișnuiți (capitolul 9, „Arta pierdută a argumentării”). După Walter Lippmann, unul dintre pionierii jurnalismului modern, „cetățeanul atotcompetent” era un anacronism în era specializării. În orice caz, cea mai mare parte a cetățenilor, credea el, erau foarte